

SOSYOLOJİDE YAKIN DÖNEM GELİŞMELER

SOS302

KISA ÖZET

1.ÜNİTE Pratik, Kültür, Sermaye, Habitus ve Alan Teorileriyle Pierre Bourdieu Sosyolojisi

GİRİŞ

Bourdieu sosyolojisi, birbirine zıt görünen birçok kavram ve kuramı bir araya getirme çabasını içerir. Var olan tüm ikiliklere eleştiri getiren Bourdieu, her kavram ve kuramın, incelenen olgu ve olaya göre açıklayıcılığının değişebileceğini, bu yüzden hiçbir kavram ve kuramın dışlanamayacağını, aynı zamanda hiçbirinin de genel geçer kabul edilemeyeceğini ısrarla vurgular. Salt yapıya veya salt bireye vurgu yapan çalışmaların, vurgu yapmadıkları gerçeklikleri sürekli olarak gözden kaçırdıklarını belirten Bourdieu, ikili yönünü ya yapısalcı inşacılık ya da inşacı yapısalcılık olarak belirtir.

BOURDIEU SOSYOLOJİSİ

Düşünümsellik (Reflexivity)

Bourdieu sosyolojisi, toplumsal aktörlerin sürekli olarak rasyonel ve ekonomik çıkarlara göre hareket ettiklerini savunan rasyonel eylem kuramına karşı aktörlerin içkin bir *pratik mantığa*, *sezgiye ve de bedensel yatkınlığa* göre hareket ettiklerini savunan, bu bakımdan da toplumsal dünyada beden ile pratiklerin mantığına önem veren bir sosyoloji olarak bilinmektedir. Pierre Bourdieu, kuram ve metodolojinin iç içe bir süreç olduğunu sıklıkla vurgular. Ona göre kuram, pratiği olduğu gibi yönlendiren bir süreç değildir. Teorik olarak kusursuz ancak pratiğe dökülemeyen ve/veya dökülme çabası gütmeyen bir kuram oluşturmak çabasında değildir. Kavramlara faydaları nispetinde önem ve yer verir.

Bourdieu, kuramı ve pratiği önermeler ve deneysel örneklerle şekillendirdiği için sınırsız bir kavram evrenine de sebep olmaz. Pratik ve kuram arasındaki bu dönüşümlü süreç Bourdieu sosyolojisinin “*düşünümsel*” özelliğini temsil eder. Söz konusu düşünümselliğin temellerini Bourdieu’nün yaşam öyküsünde görmek mümkündür. Aldığı felsefe eğitiminin üzerine yaşadığı Cezayir deneyimi ve bu deneyim sırasında yaptığı görüşmeler, aldığı notlar ve çektiği fotoğraflar kendi metodolojik çerçevesinin de oluşmasını sağlamıştır. Bourdieu’nün düşünümsel sosyolojisinin en önemli özelliklerinden birisi yapı ve birey arasındaki diyalektik sürece odaklanması ve bu odaklanma sürecinde araştırmacının kendisine de incelenen olayın/olgunun bir parçasıymış gibi bakmasını öğütlemesidir.

TEMEL KAVRAMLAR: OYUN METAFORU

Bourdieu’nün geliştirdiği kavramların anlaşılmasını kolaylaştırmak için verdiği en bilindik örneklerden birisi oyun örneğidir. Bu başlık altında oyun örneği aracılığıyla kavramlara genel bir giriş yapıp, sonraki başlıklarda belli başlı kavramlar ayrıntılı olarak açıklanacaktır. Buna göre oyunun oynandığı yer *alandır* ve oyuncular oyuna dâhil olmak için o oyundan elde edilebilecek bazı çıkarlara sahip olmalıdırlar. Bu çıkarları *illusio* kavramı karşılar ve oyunun oynanmaya değer bulunması ve kuralların sorgulanmaması şeklinde karşımıza çıkar. Oyuna dâhil olmak demek onu oynanmaya değer bulmak demektir. Oyuna dâhil olarak bu değer sorgulanmadan *alanın* yerleşik düzeni tanınmış ve benimsenmiş olur. *Ekonomik* (maddi kaynaklar), *kültürel* (özellikle eğitim yoluyla edinilmiş olan kültürel kodlar), *toplumsal* (ilişkiler ağı) olmak üzere üç temel sermaye tipi vardır ve bu sermayeler içinde bulundukları şartlara göre farklı önemlere sahip olabilirler. Bu önem durumuna göre *sermaye* tiplerinin pratikteki yansıması ve/veya toplamı olarak adlandırılacak *simgesel sermaye* oluşur ve bu *sermayeler* bütünü oyuncuların ellerindeki kozlar olarak işlev görürler. Her koz farklı oyunlarda farklı işlevlere

sahiptir, yani her *sermaye* tipi farklı *alanlarda* farklı işlevler görebilir. Böyle Bourdieu’da dört temel sermaye türü ile karşılaşılır. Bourdieu, *habitus* ve *alan* arasındaki ilişkiyi ontolojik bir suç ortaklığı olarak tanımlar. Çünkü aralarında iki yönlü bir ilişki olduğunu varsayar. *Alan habitusu* yapılandırma eğilimindeyken, *habitus* da *alana* dair algıyı yapılandırma eğilimindedir. Aşağıda daha geniş olarak ele alınacak olmakla birlikte burada kısa bir tanım vermek gerekirse *habitus*; bilinçlilik gerektirmeyen bir bilme biçiminin, planlı olmayan bir niyetliliğin/yönelmişliğin, kişinin açıkça ifade etmeden de geleceğe yönelmesini mümkün kılan dünyadaki düzenliliklere pratik hâkimiyetin bir ilkesidir.

Alan

Bourdieu’nün alan kavramı yukarıda sözü edilen düşünümsel metodun önemli örneklerinden birisidir ve hem tanımlanması hem de incelenip tespit edilmesinin yegâne yolu yine bu düşünümsel metottan geçer. Bu anlamda Bourdieu’nün kuramı bütünlüklü bir yapı sergilemektedir. Bourdieu, alan kavramını tanımlarken bu kavramı “hem Weber’e karşı, hem de Weber ile” kurduğunu, yani Weber’den etkilendiğini, ancak yerine göre onu eleştirdiğini belirterek söze koyulur. Gerçekten de alan kavramını tanımlarken Bourdieu Marksizmden çok Weber’e yakındır. Alan kavramı sosyolojik çözümleme anlamında ele alındığında alanın, toplumsal konumlar arasındaki bağıntıların bir bileşkesi olduğu görülür. Buradaki bağıntı nesnel olarak bireylerden bağımsız var olan gerçekliktir ve alandan alana farklılık gösterir. Ekonomik alanda duygusallıktan uzak, iş ve işe dair nitelikler önemliyken, sanat alanında ekonomik çıkarın sorgulandığı bir yapı mevcuttur ve bu durum bağıntıların bütününe bakıldığında alanlar arasında farklılıklar olduğunu gözler önüne serer.

Numerus Clausus: Bir grup insanın bir görevde ya da bir meslekte yer almalarının belli bir sayıyla sınırlanması. Eski kullanımıyla Yahudi öğrencilerin sayısının sınırlı tutulması anlamına gelirdi (ilgili eserin çevirmen notu). Yeni alternatifler doğması yoluyla yeni bir alanın oluşumu ise 3 aşamada gerçekleşir.

3

Bourdieu’nün yazınsal alan üzerinden örneğini verdiği bu 3 evre sırasıyla **(i) özerkliğin kazanılması** (yani içinde bulunulan alanın yapısına direniş gösterilmesi), **(ii) ikici yapının ortaya çıkması** (yani iki cepheli bir çatışmanın doğması) ve son olarak **(iii) simgesel sermayenin oluşması** (yani kendine has bir sermayeyle yeni bir alanın ortaya çıkması) evreleridir.

Weber’e göre hukuk kurallarına uygun bir “meşru iktidar uygulama” pratiği modern devletin temel özelliklerinden birisidir. Bourdieu’nün önemli kavramlarından olan simgesel şiddet kısaca “insanların silah gücünden değil, aksine (yanlış)-anlamanın gücünden zarar görmeleri veya engellenmeleri” yani “şiddetin görünmez ve kibar bir formu” olarak tanımlanabilir. Bu kavrama son bölümde tekrar değinilecektir.

Habitus

Alan kavramının önemli tamamlayıcılarından olan *habitus* ise hem bireyi şekillendiren hem de bireyin eylemleri (pratikleri) tarafından şekillendirilen karşılıklılık durumudur. Birey habitusu sayesinde farklı ihtimaller karşısında çözüm üretme yeteneği kazanır. Dolayısı ile birey hem yapılaşmış bir sınıflamanın içerisinden gelmekte hem de yapılaşma sürecinde olan bir sınıflamayı inşa etmektedir. Kişi daha önce herkesin yaptığı birçok şeyi yeniden yaparak habitusu da yeniden üretmiş olur. Başka bir deyişle habitus; eylemi yapan kişinin çok da hesaplamadan yaptığı ve özünde toplum tarafından kabul görmek için pratiğe döktüğü bir

gerçektir. Bir başka ifadeyle, Bourdieu'ya göre habitus, yukarıda da belirtildiği gibi, bireylerin içinde yaşadıkları toplumsal dünyada karşılaştıkları durumlara karşı uyum sağlamada, bilinçten çok bedensel ve pratik mantığa dayalı olarak geliştirdikleri yatkınlıklar bütünü olarak tanımlanabilir. Bu haliyle habitus kavramı Bourdieu'nun çalışmalarında önemli bir yere sahiptir. Habitus kavramı Calhoun'un tanımıyla ele alındığında Weber'in "sosyal eylem" kavramıyla benzerlikler göstermektedir.

Sermaye

Bourdieu, çalışmalarında toplumsal hiyerarşileri ve egemen yapıları yeniden üreten mekanizmaları ve bununla ilişkili toplumsal mücadeleleri analiz etmeye çalışır ve bu noktada ekonomik faktörlere öncelik veren Marksist analizi eleştirir. Nitekim ona göre toplumsal hiyerarşilerin ve egemen yapıların yeniden üretiminde toplumsal aktörler tarafından aktif olarak üretilen dilsel ve kültürel beceriler de önemli bir rol oynar. Bourdieu'ya göre bireylerin söz konusu bu toplumsal etkinlikleri toplumsal dünyada birbirinden görece özerk olan ve içlerinde belirli *sermaye türlerinin* rekabet ettiği, yukarıda kavramsal tanımı yapılan çeşitli toplumsal *alanların* oluşumuna yol açar. Bourdieu, yukarıda kavramsal tanımı yapılan *alanlar* içerisinde, hâkimiyet çabası sırasında elde edilmeye çalışılan sermaye tiplerini **(i)** ekonomik, **(ii)** toplumsal (ya da sosyal), **(iii)** kültürel ve **(iv)** simgesel sermaye olarak tanımlar.

Ekonomik sermaye, salt ekonomik kaynakların elde bulundurulması anlamına gelir. Marx'tan alıntılanmış bu sermaye türü gelir ve mülkiyet sahipliğini ifade etmekle birlikte aynı zamanda ekonomik olanın diğer pratiklerle ilişkisi bağlamında anlaşılması üzerine kuruludur. *Toplumsal ya da sosyal sermaye* ise bir eyleyicinin içinde bulunduğu alanda sahip olduğu ilişkiler ağına gönderme yapar. "Eyleyicinin diğerleriyle olan bağlantıları, grup üyelikleri, bu ilişkilerin getirdiği eyleyicinin üstündeki veya ona yönelik yükümlülükler, ayrıcalıklar ve itimat" gibi olgular bu sermayenin içeriğini oluşturur. Bourdieu'nun çalışmalarında çok temel bir yeri olan *kültürel sermaye* ise bir alanda gücü elinde bulunduranların eğitim yoluyla ailelere ve dolayısıyla bireylere aşıldığı yapıdır. Yani bir nevi "bilgi sermayesidir". Bourdieu'nun sözünü ettiği dördüncü sermaye tipi ise aşağıda ayrıca ele alınan *simgesel sermaye*dir. Simgesel sermaye diğer sermaye tipleri ile yakından ilişkilidir.

Simgesel sermaye kısaca tüm sermaye türlerini çeşitli oranlarda içinde barındıran ve bu şekilde belli bir alanda söz sahibi olabilmek için geçerli hale gelen sermaye türüdür. Bourdieu'ya göre modern endüstri toplumlarında en temel karşıtlık da kültürel sermaye ile ekonomik sermaye arasındadır. "Ekonomik sermayenin (servet, gelir, mal-mülk) dağılımı hiyerarşinin baskın ilkesi, kültürel sermayenin (bilgi, kültür, eğitim) dağılımı ise hiyerarşinin daha az baskın ilkesidir" ve bu "zıtlık iktidar alanını şekillendirir". Simgesel şiddetin bir diğer özelliği de egemenlik ve boyun eğme ilişkilerinin sevgi ilişkilerine, iktidarın karizmaya ya da duygusal bir hoşnutluk yaratabilecek bir cazibeye, yani gönüllü bir sömürü ilişkisine dönüşmesidir.

Sonuç olarak denilebilir ki Bourdieu'nun sermaye kavramı günümüz toplumlarının analizi açısından kritik bir önem arz etmektedir. Nitekim önceki sınıf açıklamalarına dayanan kuramlar günümüz toplumlarını analiz etme açısından artık doyurucu değildir. Günümüzde sınıflar arasında keskin çizgiler bulunmamaktadır. Bu nedenle Bourdieu'nun sermaye, alan ve habitus kavramları günümüz karmaşık toplumların sınıf yapısını anlamak bakımından önem taşımaktadır.

SONUÇ

Şu ana kadar ifade edilmeye çalışılanlar özetlenecek olursa; Bourdieu toplumsal, sınıflar arasındaki çatışmayı açıklayabilmek için farklı alanlar belirler. Bu alanlar mevkiler arası ilişkilerden oluşur ve güce göre şekillenirler. Bu gücün dağılımı da sermayelerin dağılımına göre değişir. Sermayeler *ekonomik, toplumsal, kültürel* (ve ilerleyen aşamada *simgesel*) olmak üzere dört farklı başlıkta ele alınırlar. Öz olarak ekonomik sermaye, ekonomik kaynaklar anlamına gelir. Toplumsal sermaye, toplum içerisindeki ilişkiler bütününe yansır. Bireyin özgürlerini ve adaletin temini için sosyologlara önemli bir misyon yükleyen Bourdieu, onlara kullanışlı bir metot sunma çabasındadır.

Bu Özetin tamamını,Çıkmış Sorularını,Deneme Sorularını adresinize gönderiyoruz!...

Tıklayınız

<https://www.kolaysinavlar.com/sosyolojide-yakin-donem-gelismeler-ady212u?search=SOS302U>